

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ**

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

**МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ ВИКЛАДАЧІВ,
АСПІРАНТІВ, СПІВРОБІТНИКІВ ТА СТУДЕНТІВ**

(Суми, 21-22 квітня 2016 року)

Суми
Сумський державний університет
2016

МІСЦЕ СІМ'Ї У КРИЗІ РІВНОВАГИ МІЖ ПУБЛІЧНИМ І ПРИВАТНИМ ЖИТТЯМ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

Савельєва Ю.М. – *здобувач кафедри ФПП
(Сумський державний університет)*

Проблема сім'ї привертає на сьогодні увагу дослідників з доволі широкого кола гуманітарних наук. Водночас, до теперішнього часу відсутні підстави стверджувати про досягнення порозуміння у даному питанні, про що свідчить відповідний науковий та суспільний дискурс. Як зауважив британський соціолог А. Гідденс: «Є лише кілька країн у світі, де не ведуться дискусії про рівність статей, формування сексуальності і майбутнє сім'ї. А там, де такі відкриті дискусії відсутні, це відбувається через активне їх пригнічення авторитарними урядами або фундаменталістськими групами» [1].

Достатньо часто пояснення місця сім'ї у сучасному світі ґрунтується на уявленні про традиційне віднесення її до другорядної, приватної сфери життя, чим, начебто, і пояснюється її скромне місце у життєвих пріоритетах сучасної людини (бо як реалізація у лоні сім'ї не вважається чимось престижним). Але звернення до витоків приватного і публічного доменів у житті людства відкриває тривалу історію світосприйняття, у якому сім'ї було відведено належне місце, а цей статус сім'ї напряду співвідносився з активністю публічного життя.

На думку російських дослідників А.Л. Анісіна та С.С. Анісіної, починаючи, як мінімум, з неолітичної епохи і аж до розквіту перших держав, сім'я була здійсненням причетності людини до цілокупного життя роду і більше того - до універсальних ритмів світобудови: «Будучи найбільш інтимним, глибинним змістом життя людини, сім'я, тим не менше, не сприймається в цю епоху як приватна справа, власне кажучи, ця епоха характеризується відсутністю кордону між особистою та родовою значимістю сім'ї» [2]. Поряд з обожненням роду, сім'я сприймалась в перспективі космічних ритмів взаємозв'язку Неба і Землі. Але й надалі, на думку вчених, цей архетип, не дивлячись на певне відтиснення з часом на периферію, залишається в соціокультурному просторі всіх наступних епох.

Всупереч поширеній думці про те, що з доби античності з'являється розподіл на дві протилежності – приватне і публічне, у творі Аристотеля «Політика», де згадується громадянська і «домашня» справедливість, влада державна і влада домогосподарська, суспільне і приватне життя, питання щастя окремої людини і щастя держави, сім'я і держава в цілому, не знаходимо протиставлення, а, скоріше, –

ототожнення вільної людини з державною істотою [3]. Аристотель включає *oikos* (сім'ю, сімейну власність, домівку) в поняття *koīnōnía* (причетність, спільна участь). Хоча варто зазначити, що мова при цьому йшла лише про вільну людину, громадянина, і цей принцип не поширювався на жінок, дітей та рабів. «Людина за своєю природою є істота політична, в силу чого навіть ті люди, які анітрохи не потребують взаємодопомоги, несвідомо прагнуть до спільного проживання», - зауважував Аристотель, маючи на увазі активну участь громадських осіб і в житті поліса, і у приватному житті [4].

Таким чином, приватна та публічна сфери соціальної реальності, хоч і були відособленими і по-своєму складними, уявляли собою єдину молекулу суспільства [5]. І питанням приватного та публічного характеру приділялась однакова увага. На доказ цього вже згадуваний твір Аристотеля «Політика», який містив одночасно питання державного устрою, укладання шлюбу, загартовування та виховання дітей. Це підтверджує однакову життєву необхідність публічного і особистого простору та реальне залучення до цих сторін життя всього суспільства і сім'ї зокрема. Тобто, окремого приватного життя, прихованого від решти людей не існувало до настання Нового часу.

Поява буржуазії привнесла нові способи організації життя і життєвого простору. Цей період ознаменовано поступовою поляризацією «приватного» та «публічного». Публічне стало означати відкрите для загального огляду, а приватне – затишну сторону життя, обмежену сім'єю і друзями. Межа між публічним і приватним життям була за суттю межею, на якій соціальні вимоги, представлені космополітичною публічною поведінкою, протиставлялися вимогам природи, представленими сім'єю [5]. Але і при цьому людині не потрібно було надавати переваги чомусь одному, приватне та публічне утримувалось у рівновазі. Разом публічний і приватний простір утворювали універсум соціальних відносин. І лише з появою великих статків (капіталу) у середині XIX ст. утворюються бінарні опозиції – приватне і публічне, з обов'язками у першому випадку і свободою у другому. Напруження, яке виникло між приватним і публічним, вилилось у настанови про моральний обов'язок. Тому не дивно, що у цей час ідея природного походження сім'ї та відображення її соціальних функцій почали «обростати» категоріями з філософської теорії моралі. В той час як публічне життя було позаморальним, сімейне – вимагало респектабельності, авторитету, порядку та високої моральності.

Новий спосіб розбудови життєвого простору у містах за останні 150 років почав витісняти публічний простір, а розвиток психоаналітичного вчення і прагнення людини до самореалізації поступово заглиблював занурення людини в особисте. З одного боку це

можна розглядати як тріумф приватного (та, можна припустити – й сім'ї), але, як стверджує Р. Сеннет таке надмірне зосередження на собі призводить лише до нарцисизму, слідом за яким припиняється розвиток людини, сім'ї, суспільства, держави. І навіть кар'єрні прагнення особи та/або той факт, що вона намагається повноцінно реалізовуватись і в сім'ї (у приватному), і у професії (як їй здається – у публічному), не є свідченням того, що публічна сфера за таких умов існує та розвивається. Ця сфера, на думку Р. Сеннета, в сучасному суспільстві вже є мертвою. Бо як професійна самореалізація також є різновидом особистісного розвитку людини, а не публічного в ній. Таким чином, навіть перебуваючи у відкритому (публічному?) просторі, працюючи, ми не виходимо із зони особистого, а лише знаходимось у пошуках себе.

Постає закономірне запитання: як це відображається на сім'ї, суспільстві, державі у цілому? Аристотель зауважував, що «Держава з'являється лише тоді, коли утворюється спілкування між сім'ями і родами заради благого життя» [3]. Р. Сеннет простежує аналогію між занепадом Римської Імперії та сучасним станом суспільства – і у першому, і у другому випадках публічне життя стало формальним обов'язком, відносини з державою зійшли нанівець, а все навколо стало оцінюватись через призму особистісних якостей. При цьому занепад поширюється не лише на публічне та державу, а й на приватне, яке виходить за межі однієї особи. Сім'я може бути міцною лише у тандемі зі своєю другою частиною – публічним життям, а не за умов, коли залишається виключно укриттям від терору соціуму. Таким чином, задля збереження соціальної злагоди та існування соціуму як цілісної системи вкрай важливим є утримання рівноваги між публічним і приватним життям, а пошук цієї рівноваги є як ніколи актуальним в умовах глобальної нестабільності, в якій ми на сьогодні перебуваємо.

1. *Giddens, A. Family. Lecture 4* [Електронне джерело] / Anthony Giddens. – BBC Reith Lectures, 1999. – Режим доступу: http://news.bbc.co.uk/hi/english/static/events/reith_99/week4/week4.htm
2. *Анисин, А.Л. Семья как быт и бытие в истории и жизни* / А.Л.Анисин, С.С.Анисина; Тюменский юридический ин-т. – Тюмень, 2006. – 118 с.
3. *Аристотель. Сочинения: в 4-х т. Т. 4* / Пер. с древнегреч.; Общ. ред. А.И.Доватура. – М.: Мысль, 1983. – 830 с. (Философское наследие).
4. *Еллитайн, Д. Громадський чоловік, приватна жінка. Жінки у соціальній і політичній думці.* – К.: Альтернативи, 2002. – 343 с.
5. *Сеннет, Р. Падение публичного человека* / Пер. с англ. О. Исаевой, Е. Рудницкой, Вл. Софронова, К. Чухрукидзе. – М.: Логос, 2002. – 423 с.